

Ο εμπορικός οίκος Γερούση

Η ενσωμάτωση μιας εμπορικής οικογένειας της διασποράς στη νεοελληνική Πάτρα

Της **Μαρίας Χριστίνας Χατζηγιάννου**

Ιστορικού – ερευνήτριας ΚΝΕ/ΕΙΕ

ΓΥΡΩ στα 1835 εγκαταστάθηκαν στην Πάτρα τα μέλη της εμπορικής οικογένειας Γερούση. Η ιστορία αυτής της οικογένειας αποτελεί ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα της εμπορικής διασποράς που αναπτύχθηκε από τον 18ο αι. κυρίως, στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Η οικονομική μετανάστευση των Ελλήνων στην τουρκοκρατία απλώθηκε στον «ενοποιημένο» χώρο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, στον οποίο περιλαμβάνονταν και ο γεωγραφικός χώρος που αποτέλεσε αργότερα το ελληνικό κράτος. Η αναγκαιότητα πρόσβασης στις αγορές-διοχέτευσης προς τη μεταποίηση και την κατανάλωση των αγροτικών, κτηνοτροφικών προϊόντων και των πρώτων υλών οδήγησε στην οργάνωση οικογενειακών επιχειρήσεων που τα μέλη τους ήταν διεσπαρμένα σε διάφορες αγορές.

Η δημιουργία του ελληνικού κράτους θα αποτελέσει εθνικό και οικονομικό κίνητρο για μια ομάδα εμπόρων από το χώρο της ελληνικής διασποράς που θα μεταφέρει στον νέο τόπο εγκατάστασης υλικά κεφάλαια και εμπορική τεχνογνωσία. Η στρατηγική απόφαση της μετεγκατάστασης της οικογενειακής εμπορικής επιχείρησης Γερούση από τη Σμύρνη στην Πάτρα ήταν καταλυτική τόσο για τη δομή της επιχείρησης όσο και για την εξέλιξή της. Τρία είναι τα βασικά στοιχεία που θα χαρακτηρίσουν τη ζωή των αδελφών Γερούση στην Πάτρα: α) η απόκτηση εγγείου ιδιοκτησίας, σταφιδάμπελων, β) η διάσπαση της οικονομικής αλληλεξάρτησης και η πορεία προς τις ατομικές δραστηριότητες και γ) η κοινωνική και οικονομική καταξίωση της εμπορικής οικογένειας που έδωσε στα μέλη της την ταυτότητα του έγκριτου Πατρινού πολίτη.

Τα πρώτα χρόνια των αδελφών Γερούση στην Πάτρα θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως περίοδος εγκλιματισμού στον πατρινό χώρο. Τα τρία αδέρφια επιδίδονται στο κυνήγι απόκτησης εγγείου ιδιοκτησίας. Οι αγορές αστικών οικοπέδων, οι οικοδομές, οι αγορές και εμφυτεύσεις σταφιδάμπελων πλαισιώνονται από ένα γενικό εμπόριο και συγκεντρώνονται στον ταχύτητα αναπτυσσόμενο παράλιο χώρο της Πάτρας.

Ο νόμος περί προικοδοτήσεως του 1835 του ελληνικού κράτους έδινε το δικαίωμα συμμετοχής σε δημόσιο πλειστηριασμό γης σ' όλους τους κατοίκους του ελληνικού βασιλείου, αρκεί να είχαν συμμετάσχει στον επαναστατικό αγώνα ή να είχαν μετεγκατασταθεί στο νεοελληνικό κράτος. Το 1837 ο Σωτήρης Γερούσης είχε ήδη στην κατοχή του 100 στρέμματα και ο Μανώλης Γερούσης 60 στρέμματα στα οποία είχαν αρχίσει

Η οδός Αγ. Νικολάου με όψη προς πλατεία Γεωργίου σε επιζωγραφισμένη κάρτα έκδοσης του Νικ. Κατσαντώνη. Θεμελιακό στοιχείο της οικονομικής ακμής της παλιάς Πάτρας στάθηκε η διάθεση σταδιακής ενσωμάτωσης του ετερόχθονος πληθυσμού, ελληνικού και ξένου. Αυτό ακριβώς της προσέδωσε πολυεθνικό χαρακτήρα. Αντιπροσωπευτικό παράδειγμα είναι η οικογένεια Γερούση. Ξεκίνησε από τη Σμύρνη, απέκτησε στην Πάτρα οικονομικό κύρος και γόνος της ο Περικλής Γερούσης έφτασε στο υψηλότερο εκλεγμένο αξίωμα της πόλης: παμψηφεί Δήμαρχος το 1870. Ασφαλώς αυτό σήμερα δεν ξενίζει. Βρισκόμαστε όμως στον 19ο αι. όπου ο τοπικισμός κυριαρχεί (φωτ.: «Πάτρα 1900», Αλέκου Μαρασλή, Πάτρα, 1978).

να φυτεύουν σταφιδάμπελους. Παράλληλα, οι αδελφοί Γερούση είχαν αρχίσει να ανοικοδομούν τις αστικές κατοικίες τους απέναντι από τα σπίτια των μεγαλεμπόρων Βαρφ και Πετζάλη. Όλα τα οικοπέδα και τα σπίτια τους συγκεντρώνονται στο κάτω μέρος της Πάτρας, στον νεο-οικιζόμενο παράλιο αστικό χώρο.

Η συγκέντρωση της οικογένειας Γερούση στην Πάτρα έφερε καταλυτικές αλλαγές στο εταιρικό σχήμα των επιχειρήσεών τους, που έφθασαν σε ένδικες διαμάχες, παρ' όλα αυτά, η γειτνίαση των οικοπέδων και των σταφιδάμπελων τους ήταν αναπόφευκτη έως επιθυμητή.

Συμπληρωματική δραστηριότητα των εμπορικών επιχειρήσεων των αδελφών Γερούση στην Πάτρα ήταν η ίδρυση από τον Σωτήρη Γερούση της ασφαλιστικής εταιρείας «Ανατολή» το 1855, στην οποία συμμετείχαν και τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας. Στη συνέχεια, παράλληλα με τη λειτουργία της ασφαλιστικής εταιρείας θα δημιουργηθεί και μια χρηματοπιστωτική εταιρεία, η «Ναυ-

τική Τράπεζα» το 1860.

Όλες οι παραπάνω οικονομικές κινήσεις πλαισίωσαν την κοινωνική ενσωμάτωση των ετερόχθονων αδελφών Γερούση στη νεοελληνική Πάτρα. Η κοινωνική θέση της πρώτης εκεί εγκαταστημένης γενιάς Γερούση ήταν κοντά στην τοπική εξουσία. Από το 1851 ο Σωτήρης Γερούσης είχε ενεργό συμμετοχή στην πατρινή Τοπική Αυτοδιοίκηση. Κοντά στην πατρινή Αυτοδιοίκηση ήταν και ο Κωνσταντίνος Γερούσης. Ο γιος του Μανώλη Γερούση, Περικλής, έφθασε να εκλεγεί δήμαρχος Πατρών το 1869-1870, θέση που δεν ανέλαβε ποτέ γιατί το εμπόριο της σταφίδας τον είχε αναγκάσει να εγκατασταθεί στην Αγγλία.

Και οι τρεις αδελφοί Γερούση ήταν νυμφευμένοι με συντοπίτισσές τους Σμυρνιές όταν εγκαταστάθηκαν στην Πάτρα. Ο Σωτήρης Γερούσης πάντρεψε την κόρη του με τον γνωστό Πατρινό σταφιδέμπορο Μανώλη Θ. Χαιρέτη, οι οποίοι απέκτησαν ένα γιο και πέντε κόρες. Οι άλλοι δύο αδελφοί άφησαν μεγάλες οι-

κογένειες στην Πάτρα, με μειωμένη όμως επίσης αρρενογονία. Με τη δεύτερη γενιά του κλάδου, του Μανώλη Γερούση, ολοκληρώθηκε το εμπορικό σχήμα Πάτρα-Αγγλία με βάση τη σταφίδα και οι Γερούση άγγιξαν την αίγλη της ελληνικής παροικίας στην Αγγλία. Η επιτυχία είχε αναγνωριστεί όχι μόνο στο τοπικό επίπεδο. Ο Διονύσης Γ. Γιαννουλόπουλος, υμνητής του μεγάλου πατρινού εμπορίου, ανέφερε μεταξύ των σοβαρών εμπόρων στα πρώτα χρόνια του ελληνικού κράτους τον Μανώλη Γερούση.

Τον τοποθετούσε στο ίδιο σχεδόν επίπεδο με τον αγγλικό εμπορικό οίκο «Βαρφ και Σία» και έφθανε στην υπερβολή, προκειμένου να περιγράψει τη ζωή στο Λονδίνο του Θεμιστοκλή Μ. Γερούση, με το να τον παρομοιάζει με τον σάχη.

Είναι χαρακτηριστικό επίσης ότι ακόμη και σήμερα, σε μια μυθιστορηματική απόδοση της Πάτρας του 1892 και του εμπορίου της σταφίδας η εικόνα του Πατρινού αστού περνά μέσα και από τους Γερούση: «Οι καμπάνες της Ευαγγελιστρίας χτυπούσαν όταν εκείνη έστριβε από την Κολοκοτρώνη και έμπαινε στην Μαιζώνος. Απ' όλες τις μεριές πλησίαζε την εκκλησία κόσμος – οι Ρούφοι λίγο μπροστά της, οι Γεροκωστόπουλοι... ο γιατρός ο Γερούσης, ο Γαζετόπουλος... Στην ενορία της Ευαγγελιστρίας ανήκαν τα περισσότερα μεγάλα σπίτια των Πατρών» (από το μυθιστόρημα της Αθηνάς Κακούρη «Πριμαρόλια», Αθήνα, Εστία, 1998, σ. 44-45).

Αίτηση προς την ασφαλιστική εταιρεία «Η Ανατολή», Πάτρα 1862. Η εταιρεία ιδρύθηκε το 1855 από τον Σωτήρη Γερούση, με συμμετοχή όμως και των υπολοίπων μελών της οικογένειας.

Σημείωση: Το κείμενο αυτό βασίζεται στην ανέκδοτη διδακτορική διατριβή με θέμα: «Ο εμπορικός οίκος Γερούση (1823-1870). Από την οθωμανική αυτοκρατορία στο ελληνικό κράτος», Αθήνα 1989, η οποία αξιοποιεί το αρχείο Γερούση. Το αρχείο δωρήθηκε από τον Αχιλλέα Χαιρέτη στο ΚΝΕ/ΕΙΕ το 1964. Την ταξινόμηση και μελέτη του υλικού είχε αναλάβει έως τον πρόωγο θάνατό της το 1982 η Αγγελική Παναγιωτοπούλου-Γαβαθά.